

245492

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศ
เป็นอุทยานแห่งชาติ ของอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้
ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

วริษฐ์ คำลือ

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เมษายน 2554

600249738

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

245492

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศ
เป็นอุทยานแห่งชาติ ของอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้
ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

วิรัช คำสือ

การค้นคว้าแบบอิสระนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เมษายน 2554

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ
ของอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

วิธีज्ञ์ คำลือ

การค้ันคว้าแบบอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฉิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการสอบการค้ันคว้าแบบอิสระ

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้ันคว้าแบบอิสระ

.....
.....กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อ้ฉฉรา วัฒนภิญโญ

.....
.....

ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ป้ญญาณุวัฒน์

.....
.....กรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ป้ญญาณุวัฒน์

.....
.....กรรมการ

นายราเชนทร์ ภูมิมะภูฉิต

4 เมษายน 2554

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของงานวิจัยเล่มนี้ บังเกิดขึ้นได้จากศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ กรรมการที่ปรึกษาและกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ ที่เกี่ยวข้อง ผลิตัน ชี้นำ และชี้แนะแนวทาง งานวิจัยจนสำเร็จลุล่วง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา วัฒนภิญโญ ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ ซึ่งให้คำปรึกษา แนะนำ และคณาจารย์สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทุกท่าน ขอกราบขอบพระคุณท่านมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ ชุมชนตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแม่ตะเภาไร่ ที่อนุเคราะห์ข้อมูล เอกสาร องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมกับการต้อนรับที่อบอุ่นในทุกครั้งที่ผู้วิจัยได้ไปเยี่ยมชมและขอมอบงานวิจัยเล่มนี้ตอบแทนแก่ชุมชน

ขอขอบคุณ เพื่อนร่วมรุ่น MEM 8 ทุกๆ ท่านและผู้มีส่วนช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจในการศึกษาจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และ ครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้เลี้ยงดูและประสิทธิ์ประสาทวิชา ซึ่งได้รับความสำเร็จทั้งในการศึกษาและหน้าที่การงาน

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกล่าวคำขอบคุณ สำหรับเพื่อนร่วมงานในสังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 และครอบครัว ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการศึกษา มาโดยตลอด หากมีข้อผิดพลาด บกพร่องประการใด จากการค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้ ผู้วิจัยยินดีน้อมรับข้อผิดพลาด และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การค้นคว้าแบบอิสระนี้ คงเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วิรัช คำสือ

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ	การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ ของอุทยานแห่งชาติแม่ตระไคร้ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ผู้เขียน	นายวิรัช คำลือ
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ	ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์

บทคัดย่อ

245492

การศึกษา “การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ” ของชุมชนตำบลแม่ทา ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแม่ตระไคร้ นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาถึงระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อกระบวนการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ 2.) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ และ3.) วิเคราะห์และเสนอแนะเชิงปฏิบัติและเชิงนโยบายแก่รัฐที่ให้โอกาสประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ

การศึกษารั้งนี้ผู้วิจัยบูรณาการเทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเริ่มวิเคราะห์ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นกรอบการศึกษา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายได้แก่ การสอบถามและการสัมภาษณ์วิเคราะห์ชุมชน การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ได้ศึกษามาแล้ว สรุปผลการศึกษา ดังนี้

การศึกษารั้งนี้ แบ่งประชากรเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนทั่วไปและกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลแม่ทานักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย กลุ่มตัวอย่างมีอายุ 40-50 ปีมากที่สุด และอายุต่ำกว่า 20 ปี น้อยที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในชั้น

ประถมศึกษา และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีรายได้ต่อปีอยู่ระหว่างมากกว่า 30,001 บาท มากที่สุด

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานในระดับดี โดยมีความรู้ด้านการดำเนินการของภาครัฐมากที่สุดใน ส่วนเรื่องความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการมีส่วนร่วมด้านการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานมากที่สุด แต่ในภาวะปัจจุบันประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในระดับค่อนข้างต่ำ ในเรื่องด้านการบริหารผลประโยชน์ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติที่ประชาชนมีส่วนร่วมต่ำ และประชาชนมีส่วนร่วมต่ำสุดในการจัดการพื้นที่ค้าขายในอุทยานแห่งชาติประชาชนมีส่วนร่วมต่ำสุด

ด้านการเปิดโอกาสของภาครัฐต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และ ด้านการบริหารผลประโยชน์ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ

ด้านปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานมี 4 ปัจจัย ได้แก่ เพศ บทบาททางสังคม ระดับการศึกษา รายได้ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ได้แก่ อายุ การประกอบอาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ได้เสนอแนะให้รัฐดำเนินงานทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในพื้นที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติแม่ตระใคร่แห่งนี้

Independent Study Title	The Management of the National Park Preparation Areas of the Maetakhrui National Park, Mae Tha Sub-district, Mae On District, Chiang Mai Province
Author	Mr. Warit Khamlue
Degree	Master of Arts (Man and Environment Management)
Independent Study Advisor	Prof.Dr. Anurak Panyanuwat

Abstract**245492**

The main purposes of this research, namely, “People participation in the National Park Preparation Areas of the Mae Trakrai National Park, Mae Trakrai Sub-district, Mae On District, Chiang Mai Province”, were to study 1) the knowledge and understanding levels of the people in Mae Trakrai sub-district on the management process of the national park preparation areas, 2) the people’s and stakeholders’ participation level in the management process of the national park preparation areas, and 3) analyze and recommend the operational and policy-making guidelines for the Government to provide opportunities for the people’s participation in the management process of the national park preparation areas.

The researcher integrated qualitative and quantitative research techniques to conduct this study by analyzing documentary data from related concepts, theories and researches in order to develop its conceptual framework. The population of this study consisted of 2 groups. Those were the people living in the sub-district, who were sampled, and the key informants comprising of community leaders, tourists, shop owners, local administration organization’s members, and government officials working in the areas. The data were collected by the use of a set of questionnaires, community analyses, and formal and informal interviews. The collected data were, then, analyzed by using frequency distribution, percentage, arithmetic means and standard deviation. The data from open-ended questions were grouped and descriptively analyzed relating to the research objectives and framework.

The results of this study were as follows. Most of the samples were males, aged between 40-50 years old with mostly primary educational qualification, and engaged in agriculture with income about 30,001 baht annually. The samples lived in the national park preparation area, and fairly understood the national park preparation establishment process, but had most knowledge about the state operation. They needed at the highest degree to participate in the natural resource management in the preparation area. However, the samples stated that they had a low degree of participation in natural resource management and benefit sharing in the area at the current stage, particularly, the merchandise area management.

The key informants, who were the national park officials stated that they openly let the local people involve in the natural resource management in the national park preparation area at the highest degree, as well as in the natural resource conservation and benefit sharing management. There were 4 factors affecting the levels of knowledge and understanding in the national park establishment process. Those were sex, educational qualifications and income. The factors that did not affect such levels were age, occupation and living period. Based on this study, a number of recommendations for the Government were made at the policy-making and operational levels for conducting the Maetakrai national park preparation area.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	9
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	10
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	11
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
2.1 บริบทของอุทยานแห่งชาติ ชุมชน และขั้นตอนการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ	13
2.2 แนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อม	19
2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม	26
2.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	32
2.5 ทฤษฎีฐานอำนาจ	34
2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา	45
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	46
3.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก	46
3.2 เครื่องมือในการวิจัย	48
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	51
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	56
4.1 บริบทชุมชน	57
4.2 ความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศ เป็นอุทยานแห่งชาติ	83
4.3 การมีส่วนร่วมต่อการจัดการเขตทรัพยากรธรรมชาติ	87
4.4 การเปิดโอกาสของภาครัฐต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	90
4.5 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติและเชิงนโยบายแก่รัฐที่ให้โอกาสประชาชนมีส่วนร่วม ในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ	90
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล	92
5.1 สรุปผล	92
5.2 อภิปรายผล	97
5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	
บรรณานุกรม	108
ภาคผนวก	113
ภาคผนวก ก	114
ภาคผนวก ข	150
ภาคผนวก ค	157
ประวัติผู้เขียน	158

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
2.1 ปฏิกริยาของบุคคลอื่นๆ ในองค์กรต่อการใช้อำนาจจากฐานอำนาจแบบต่างๆของผู้นำ	35
3.1 กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณรอบๆ	47
3.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐในอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้	48
4.1 ตารางแสดงจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้านของตำบลแม่ทา	61
4.2 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	63
4.3 ลักษณะที่ดินในตำบลแม่ทา	68
4.4 สรุปผลผลิตและมูลค่าหน่อไม้ในฤดูกาลเก็บหา ปี พ.ศ. 2547-2548	77
4.5 ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	82
4.6 ความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยาน (ประชากรที่อาศัยในพื้นที่)	114
4.7 ระดับความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ	116
4.8 ความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติของเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	116
4.9 ระดับความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติของเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	118
4.10 ความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	118
4.11 ระดับความรู้ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	120
4.12 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนความรู้ต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจำแนกตามเพศ	120
4.13 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนความรู้ต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจำแนกตามอายุ	120
4.14 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนความรู้ต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจำแนกตามบทบาททางสังคม	121

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
4.15 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนความรู้ต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจำแนกตามระดับการศึกษา	121
4.16 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนความรู้ต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจำแนกตามการประกอบอาชีพ	122
4.17 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนความรู้ต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจำแนกตามรายได้ต่อปี	122
4.18 แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนความรู้ต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจำแนกตามระยะเวลาที่อยู่อาศัย	123
4.19 ระดับการมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชากรที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยาน	123
4.20 ระดับการมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเจ้าหน้าที่ถิ่น อบต. ตำบลแม่ทา	127
4.21 ระดับการมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ	130
4.22 ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยาน แห่งชาติ	132
4.23 ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อบต.แม่ทา	136
4.24 ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ	140
4.25 การเปิดโอกาสของภาครัฐต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเจ้าหน้าที่อุทยาน	144

สารบัญภาพ

รูป	หน้า
4.1 แผนที่แสดงที่ตั้ง-อาณาเขตของชุมชนตำบลแม่ทา	57
4.2 แผนที่แสดงอาณาเขตอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้	58